

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

ELFSBORGS LÄN

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdänighet afgifna

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

STOCKHOLM, 1857.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,

KONGL. BOKTRYCKARE.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Elfsborgs Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifna femårs-berättelse för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

ELFSBORGS LÄN

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdänighet afgifna

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

STOCKHOLM, 1857.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,

KONGL. BOKTRYCKARE.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
§ 1. Länets allmänna beskaffenhet.....	3.
§ 2. Invånare.....	4.
§ 3. Näringar.....	8.
a) Åkerbruket.....	8.
b) Boskapsskötsel.....	10.
c) Skogar.....	12.
Kronoparker.....	12.
1) Hunneberg och Halleberg.....	12.
2) Edsmären.....	13.
3) Weden.....	13.
Krono-allmänningar.....	13.
Häradsallmanningen.....	13.
d) Bergsrörelse.....	14.
e) Fabriker, bruk och öfrige verk på landet, hvilka icke höra till bergsrörelse.....	15.
Skeppsvarf.....	15.
Jerngjuteri.....	15.
Tegelbruk.....	15.
Glasbruk.....	15.
Mekaniska bomullsspinnerier.....	15.
Mekaniska konstväfverier.....	16.
Samtliga fabriker å landet.....	16.
f) Binäringar.....	17.
Handtverkerier på landet.....	20.
§ 3. Politisk Författning.....	21.
a) Kammarverk.....	21.
b) Statsbidrag.....	21.
c) Politi.....	23.
§ 4. Städer.....	25.
a) Wenersborg.....	25.
b) Alingsås.....	28.
c) Borås.....	28.
d) Ulricehamn.....	29.
e) Åmål.....	30.

Tabellbilaga

Kalkyl till utrönande af ungefärliga medelvärden på tillverkningen vid de i Elfsborgs Län belägne jernbruk och förädlingsverk

Tabell för Landet uti Elfsborgs Län

Tabell för Städerna inom Elfsborgs Län

Sammandrag öfver Mantalslängderne uti Elfsborgs Län för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855, utvisande folkmängden vid slutet af hvarje nästföregående år, eller

Sammandrag öfver Elfsborgs Läns Markegångs-Taxor för nedanskrifne år

**Underdånig berättelse om tillståndet i statistiskt och ekonomiskt hänseende inom
Elfsborgs Län med Dalsland för åren
1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.**

Inledning.

Elfsborgs Län, omfattande hela Dalsland, som består af fem häradar med Amåls stad och 43 socknar, samt vestra och södra delarne af Westergötland, utgörande 13 häradar med städerna Wenersborg, Alingsås, Borås och Ulricehamn samt 180 socknar, utom åtskillige sockne-andelar i begge landskapen, hvilka tillhöra socknar inom andra Län, är vidare indeladt i 7 domsagor och 6 fögderier med 27 länsmansdistrikter.

Länet, beläget emellan 57° 20' och 59° 17' lat. samt 29° 20' och 31° 32' long., gränsar i norr och nordost till Wermland och Norrige, i vester till Göteborgs och Bohus Län, i söder till Hallands Län samt i öster till Jönköpings och Skaraborgs Län, har enligt Hermelins och andra äldre kartor antagits innefatta 120 qvadratmil, hvaraf kala berg och vattendrag upptoge 50 och den vegetativa jordytan skulle svara emot 70 qvadratmil. Enligt af Forsells nyare beräkningar upptages Länet dock här utgöra 114 qvadratmil, hvaraf 5,80 öppen åkerjord, 9,80 äng och beteshagar, 90,00 utmärk, skog och berg samt 11,20 insjöar och vattendrag.

§ 1.

Länets allmänna beskaffenhet.

Tössbo och Wedbo häradar, som å Dalsland gränsa till Wermland, Norrige och Bohus Län, bestå af höga och skogrika bergsträckor, som emellan sig bilda större och mindre dalar, hvilka, i afseende på jordmånen, äro af ganska skiljaktig beskaffenhet. Till större delen utgöres marken af sandjord, på några ställen blandad med lera, undantagande Tössö pastorat, hvarest terrymylla är rådande jordarten; men isynnerhet emot Norrska gränsen är jordmånen svag och föga bördig. Walbo härad, som å vestra sidan stöter till Bohus Län, är äfven så bergbundet, som förstnämnde hära-

der, likväl med bättre jordmån, deri lermylla ofta förekommer; hvaremot öfriga delen af Dalsland, utgörande Nordals och Sundals härader, har i det mesta en jemn och slät belägenhet, vidlyftiga åkerfält samt god och bördig jordmån, hufvudsakligen bestående af lermylla. Sjön Wenern begränsar Dalsland å nordöstra sidan i hela sträckningen från Wermlands Läns gräns till Wenersborgs stad. Dessutom finnas många andra större och mindre sjöar, bland hvilka Stora Lee utmed Norrska gränsen och de vattendrag, som förena den med Wenern, isynnerhet förtjena att anmärkas. Landet är för öfrigt i alla riktningar genomskuret af åar och bäckar, de flesta med aflopp åt Wenern.

I Westergötland är den landsträcka, som börjas vid Wenern, innesluter Halle- och Hunneberg och sedan omgifver eller tillgränsar Göta elf, samt innefattar Wäne, Flundre och Ale härader, både vacker och fruktbar. Rådande jordmänen är här ömsom lera och svartmylla; men i den mån landskapet aflägsnar sig från elfven och isynnerhet ju mera det närmar sig gränserne af Halland och Småland blifva jordarterne sämre och svagare. Inom Bjerke, Wädtele och Kullings härader träffas likväl ännu flera fruktbara trakter med mer och mindre god lera och lermylla; men i Gäseneds härad, som är sandigt och stenbundet, äfvensom i Redvägs härad, hvilket närmar sig denna beskaffenhet, finnas sådana bättre jordarter mera sällan och endast såsom undantag; utan består rådande jordmänen derstädes, såväl som uti Åbs, Kinds, Marks, Wedens och Bollebygd's härader, af såkallad mjöle eller mojord och sandblandad mylla, som i allmänhet gifver mindre lönande afkastning, ehuru äfven inom dessa härader, synnerligen uti Marks, åtskilliga trakter finnas med bördigare jordmån. Delar af Wäne, Bjerke och Kullings härader, Gäseneds härad och en del af Redvägs härad kunna räknas för slättland, fastän sinsemellan mycket olika, hvaremot det öfriga af Westgötalandskapet är bergigt och skogbeväxt samt delvis starkt kuperadt och i fördjupningarne uppfyllt med sjöar, kärr och mossar, som finna aflopp genom en mängd åar och bäckar, antingen åt Wenern och Göta elf, eller åt Nordsjön och Kattegat.

Elfsborgs Län, som i dess längsta utsträckning från Norrska gränsen i nordvest till gränserne af Halland och Småland i sydost, håller öfver 30 mil, företer således stora skiljaktigheter i fysikaliskt afseende och naturliga förmåner.

§ 2.

Invånare.

Folkmängden, som vid slutet af 1850 utgjorde 245,403, har, på sätt bilagd sammandrag utmärker, utgjort:

år 1851	247,468.	
» 1852	247,946.	
» 1853	248,602.	
» 1854	251,156.	
» 1855	253,973.	
af hvilka sistnämnde på landsbygden äro bosatte . .	243,329.	
i städerna	10,644.	
		<u>253,973.</u>
samt skattdragande af mankön . .	66,148.	
af qvinkön . .	72,676.	138,824.
och skattfrie . . . . . af mankön . .	56,821.	
af qvinkön . .	58,328.	<u>115,149.</u>
		<u>253,973.</u>

Folkökningens progression under de sista 20 åren visar sig af följande uppgift å folkmängden för hvarje qvinquennium:

	Folkmängd.	Tillväxt.
år 1835	210,259.	
» 1840	218,232.	7,973.
» 1845	231,854.	13,622.
» 1850	245,403.	13,649.
» 1855	253,973.	8,570.

Sålunda är för sista qvinquennium folkökningens progression betydligt minskad, bland orsaker hvartill må anföras att utflyttningar under sista qvinquennium ägt rum hufvudsakligen till Norra Amerika; och hafva pass för följande antal emigranter blifvit under nedannämnde år utfärdade, nemligen:

år 1851	81.
» 1852	603.
» 1853	73.
» 1854	323.
» 1855	41.
	<u>1,123.</u>

Härtill komma de som utflyttat utan att erhålla pass, hvilkas antal icke är obetydligt, helst med beräkning af dem, som utflyttat till andra orter af riket och Danmark, dit tjenstehjon till större antal sig begifvit.

Äfven med beräkning af de sålunda utflyttade har folkökningen under sista qvinnium varit 4,000 personer mindre än under de tvänne föregående; men denna minskning vidkommer endast Westgötadelen af Länets; ty å Dalsland har folkstocken tillväxt i enahanda förhållande som förut. Deremot må exempelvis nämnas att inom Kullings och Gäseneds härad, från hvilka utflytningar äfven till Danmark varit lifligast, folkstocken effektivt minskats med 530 personer. Orsakerna härtill kunna destomindre nöjaktigt förklaras, som under desse år någon missväxt icke inträffat och välmågan i allmänhet varit i synbart tilltagande samt kolerafarsoten, hvilken medtog 1850: 274 personer och 1853: 182, icke torde hafva synnerligen inverkat på mortaliteten i det hela. Rödsot har dock 1853 och 1854 borttryckt 818 personer i Kinds fögderi och i Wädtele härad dogo 1852 och 1853 af samma sjukdom 113 personer.

Numera hafva dock anmärkte utflytningar nästan alldeles upphört. Folkets lynne och fallenheter måste uti ett Län af så betydlig vidd och olika näringsförhållanden förete många skiljaktigheter.

De fleste delar af Länets förete åtskilliga slag af slöjdskicklighet, så att husslöjder, särdeles inom de häraden som omgifva Borås och Ulricehamn, utgöra en för orten vigtig och vid sidan af det svagare jordbruket oundgänglig binäring. I desse trakter, hvarest idoghet råder, är välmågan mest allmän och träffas ej sällan förmögenhet hos allmogen, af hvilka många äro väfnadsslöjdens förläggare, ehuru det ena och andra icke saknas i Länets öfriga delar. Den intill Norrige närmast gränsande delen af Dalsland, som på svaga, ofruktbara hemman hyser talrik befolkning, utgör måhända skarpaste undantaget från regeln, isynnerhet sedan rörelsen med skogseffekter i följd af skogarnes aftagande icke så jemnt och tillräckligt som förr fyller bristen i jordens afkastning; och folket här kan således endast vid det mest sparsamma lefnads sätt bestå. Uti Westergötland må äfven, jemte Wedens och Bollebygds härad, hvilka hafva sandig och bergbunden jordmån samt inskränkare binärningar, till undantagen räknas Gäseneds härad, såsom af naturen särdeles missgynnadt, enär det har svag och stenbunden jordmån, lider brist på skog och är särdeles afsides beläget för trafik. Också har den i förra berättelsen omförmälde, i detta och angränsande härad gängse binäring, odling af potates och denna växts förvandlande till brännvin, i följd af Kongl. Förordningen den 18 Januari 1855 varit under detta år betydligt inskränkt. Denna ort har alltså verkligt behof af den fördel som tillskyndas densamma derigenom, att vestra stambanan af statens jernvägshyggnader der framgår.

För bedömande af ett folks sedlighet torde i statistiskt hänseende någon fullt tillförlitlig måttstock icke finnas. Åtminstone bör brottmåls-statistiken i sådant afseende med varsamhet begagnas. Emellertid visa de af Hans Excellens Herr Justitie-

Statsministern för 1854 offentliggjorda tabeller, att folkmängden och fångantalet under nedanstående år förhålla sig inom detta Län som följer:

	Folkmängd.	Antal häktade.
år 1840	218,618	1,202.
» 1845	233,125	818.
» 1850	246,136	754.
» 1853	248,602	764.
» 1854	251,156	673.

och har fångantalet under 1855 synbarligen varit i än vidsträcktare mån miuskadt, ehuru officiel uppgift derom ännu saknas.

Vidare utmärka samme tabeller att, i förhållande till folkmängden 1850, kommer en för brott sakfälld person på 133 invånare, under det jemförelsevis förhållandet är i Göteborgs Län 1 på 34, i Blekinge Län 1 på 62, i Stockholms stad 1 på 14 och i Göteborgs Läns städer 1 på 7, men i Norrbottens Län fördelaktigast eller 1 på 277.

I sammanhang härmed torde böra anmärkas att då, på sätt ofvan är antydt, husbehofsbränningen i vissa orter hittills varit en hufvudsaklig binäring, hvilken genom nådiga Förordningen den 18 Januari 1855 ansågs vara nära nog tillintetgjord, har författningens genomförande, särdeles i Kullings och Gäseneds härader, mött stora svårigheter, såsom följd hvaraf öfverträdelse af samma förordning, hvars nödvändighet och grunder allmogen icke kunde inse, men hvars välgörande verkningar i det hela redan visat sig, särdeles under nämnde år till stort antal blifvit begångne och endast med stor ansträngning af jemväl särskildt förordnade tillsyningsmän kunnat stälfas. Numera och sedan allmogen kommit i erfarenhet deraf, att bränvinsbränning kan äfven med enkel redskap fördelaktigt bedrifvas, hafva ifrågavarande öfverträdelse nästan upphört. Emellertid äro under 1854 och 1855 endast i nämnde härader 331 personer för dylike lagbrott fällda att böta tillsammans 19,966 R:dr banko, utom det att 60 å 70 åtal ännu äro på Häradsrättens pröfning beroende.

Desse sednare siffror kunna likväl icke jäfva den, jemväl af förut åberopade numeriska uppgifter bestyrkte iakttagelsen af personer från annat Län, att folkets sedlighet i allmänhet icke är i tillbakaskridande. Såsom bidragande orsaker till detta förhållande må anföras: den förändrade lagstiftningen i afseende på stöld samt tillverkning och försäljning af bränvin, högst betydligt lättade näringsutvägar för den arbetande klassen och den för öfrigt inträdda allmännare välmågan, bland hvars verkningar man dock tyvärr måste anmärka en hos allmogen i vissa orter yppad benägenhet för öfverflöd i lefnadssätt, hvilket ofta förenas med eller urartar till öfvermod i sinne.

I förening med brist på arbetare hafva under ifrågavarande tidrymd arbetslö-
nerne fortfarande stigit, i samma mån som i följd af ofvanberörde förhållanden ökade
tillfällena till arbetsförtjenst yppats. Deribland må särskildt nämnas arbetet vid vestra
stambanan af statens jernvägar, som under sistlidet år börjat å hela linien genom
Wädtele och Kullings härader, med en arbetsstyrka, uppgående från Juni månad till
2,500 man, oberäknadt en kommandering af indelt manskap 600 man.

Tjenstehjonslöner hafva i lika förhållande stigit, så att de äro för drängar från
33 R:dr 16 sk. till 80 R:dr och för pigor från 13 R:dr 16 sk. till 20 R:dr, allt
banko, utom städja och småpersedlar, hvilka i penningar motsvara för de förre 16
å 20 R:dr och för de sednare 8 å 10 R:dr.

Enligt de årliga markegångstaxorne hafva prisen på dagsverken utgjort:

	Hästedagsverken.	Drängedagsverken.
år 1851 . . .	B:ko R:dr 1: 16 . . .	B:ko sk. 18.
» 1852 . . .	» » 1: 20 . . .	» » 20.
» 1853 . . .	» » 1: 24 . . .	» » 20.
» 1854 . . .	» » 1: 32 . . .	» » 24.
» 1855 . . .	» » 2: — . . .	» » 40.

§ 3.

Näringar.

För Länets i det hela är åkerbruket den näring, som frambringa högsta värdes-
produkten, fastän trakter finnas, der andra näringsgrenar derutinnan täfva. Densamma
är ock i jemnt stigande. Vexelbruket är i Länets fruktbara delar, såsom södra och
mellersta delen af Dalsland samt norra delen af Westergötland, nästan allmänt anta-
get äfven hos allmogen. Der detsamma hunnit ordnas trädes af åkern vanligen $\frac{12}{100}$
och besås med råg eller hvete andre $\frac{12}{100}$, med ärter och vicker $\frac{3}{100}$, med korn
 $\frac{7}{100}$, med hafre $\frac{30}{100}$, med potates $\frac{6}{100}$, så att i vall äro liggande $\frac{24}{100}$, hvaraf nå-
gon del betas. Hafra är sålunda ännu hufvudsädet, hvilket måste fortfara så länge
densamma, såsom under sednare åren, utgjort en för export begärlig handelsvara. I
den del af Länets som tillgränsar Göta elf är brukningssättet såvida skiljaktigt, att der
sås mindre hafra, men mera ärter och korn samt bönor. Endast undantagsvis begag-
nas i Länets sydligare berg- och skogbundna trakter trädning och vexelbruk; utan
fortfar här det af ålder brukliga ensädet, i förening hvarmed potatesodlingen här all-
männare

nyttjas och anses bäst löna sig. Odling af andre rotfrukter, såsom rofvor och morötter för begagnande till utfodring, har börjat införas på spridda egendomar, men ännu icke vunnit den utsträckning, som vore att önska.

Odlingar af ny jord fortgå ärligen med mycken ifver nästan öfverallt der lägenhet gifves. På södra Dal användas de dock alltför uteslutande till frambringande af spannmål, utan att den odlade jorden igenlägges till gräsväxt, hvarigenom denna alltför mycket utmattas: men då mycken oländig mark härigenom tillgodogöres, vinner landskulturen i det hela derpå. Dessa odlingar, som äro mycket gängse, verkställas medelst bränning efter plog sålunda, att blott en eller två plogskifvor i hvarje teg sönderskäras, uppställas och brännas, hvarestefter askan utströs öfver hela fältet. Detta odlingssätt anses, framför Engelska slåhackningsmetoden, äga företrädet att bespara arbete och förtära mindre af matjorden, men ändock befördra bördigheten.

Lin odlas i de fleste Länets orter till husbehof, men i Marks härad jemväl till afsalu. Hampa förekommer endast på spridda ställen. Dalskogs socken på Dalsland afsätter betydligt humla.

Åkerbruksredskap af bättre konstruktion hafva småningom spridt sig från Degebergs landbruksinstitut, så att mullskopa, sladd, mera ändamålsenliga harfvar och till en del såningsmaskiner äro, jemte Engelska plojen eller annan bättre modell af dettu redskap, på större egendomar i bruk, men endast undantagsvis blifvit hos någon af allmogen antagne. För Länet är numera, enligt Kongl. brefvet den 9 November 1854, på säteriet Dagsholm i Walbo härad inrättad en lägre landbruksskola, som öppnades den 24 April 1855 för 12 lärlingar. Nämnde egendom arrenderas på 20 år af skolans föreståndare, som, emot årligt statsanslag af 2,000 R:dr B:ko, med biträde af en underlärare meddelar undervisning, i ändamål att bilda lärlingarne till praktiskt skicklige jordbrukare. Läroanstalten bevistas dessutom af betalande elever.

Enligt förra berättelser beräknades utsädet af hvete, råg, korn, hafra, blandsäd, bönor, ärter och potates utgöra:

år 1845 . . . 203,916 tunnor; afkastning tunnor 926,921.

» 1850 . . . 208,094 » » » 967,913, under det

att den härvid fogade tabell visar utsäde för

år 1855 . . . 245,830 tunnor; afkastning: . 1,094,087 tunnor.

De uppgifter, hvarpå desse tabeller äro grundade, kunna icke anses så tillförlitliga som önskligt vore, men torde dock kunna antagas approximativt någorlunda riktigt utmärka förhållandet. Potates utgör dock nära hälften af hela produkten, eller för sistnämnde år 450,845 tunnor.

Inom de olika orterne förhåller sig likaledes enligt approximativa beräkningar

spanmålen's produktion och konsumtion sålunda, att följande fögderier utöfver egen produktion konsumera spannmål, nemligen:

Kinds fögderi	1,978	tunnor.
Marks d:o	84,514	»
Wedbo d:o	500	»
	<hr/>	
	86,992	tunnor.

Deremot afsättas från

Sundals fögderi	30,000	
Wäne d:o	18,700	48,700

brist, som måste fyllas . . . . . 38,292 tunnor.

Om nu hela spannmålsproduktionen, enligt hvad ofvan är sagdt, med afdrag för potates, utgör 641,708

så skulle hela spannmålskonsumtionen i rundt tal utgöra . 680,000 tunnor, hvilka fördelade på Länets 254,000 invånare lemna åt hvarje endast $2\frac{84}{127}$ dels tunnor. Om detta är för litet, så följer deraf att uppgifterne om produktionens myckenhet äro för ringa, hvilket ock är i någon mån antagligt. Emellertid bör tagas i beräkning att potates utgör det fattigaste folkets mesta och hufvudsakligaste föda, och visar i allt fall ofvan upptagne beräkning, att emot föregående år spannmålsproduktionen är betydlig ökad, så att då, enligt förra berättelser, hela behovet af spannmålstillförsel utgjort omkring 100,000 tunnor, detsamma nu är inskränkt till mindre än 40,000 tunnor. En sanning är ock att med hvarje år och isynnerhet under de begge sista, då alla jordbrukets alster stått i ett oerhördt högt pris, både intellektuella och materiella krafter allt mera riktats på denna landets modernäring, hvars vidare lyftning synes vara tryggad derigenom att, i följd af förändrad lagstiftning, spannmål kan med fördel exporteras till England och att af Svenska rågen, som blifvit begärlig å den Europeiska marknaden, utförsel likaledes årligen äger rum på Norrige.

b) *Boskapsskötsel.* Denna näring, så vigtig för jordbruket i det hela, har icke hållit så jemna steg med åkerbruket som önskligt vore, ehuru dess produkter till och med mera än spannmålen stigit i pris. Emellertid är den dock i allmänhet icke obetydligt i tilltagande; och då allmogen föga förbrukar af ladugårdens produkter, lemna densamma, utöfver husbehovet, mer eller mindre betydlig afkastning till afsalu. På nästan alla egendomar af någon betydenhet äro inrättade mejerier, hvarifrån försäljningen af ladugårdsprodukter är betydlig.

Hornboskapen, som är af litet men godt inhemskt slag, har sedan flera år tillbaka börjat synbart tilltaga i växt och godhet, såsom följd af dels utvidgad ängskul-

tur och dels uppblandning af bättre racer, införde af ståndspersoner samt de mera bemedlade och omtänksamme bland allmogen.

Stallfodring användes från Oktober till Maj eller medlet af Juni; men under öfriga delen af året begagnas gräsbete, hvarpå i bergstrakterne finnes god tillgång. På slättlandet nyttjas dertill trädet och klöfvervallar, hvilket, hvad trädet angår, medför den olägenhet, att rensningsarbetet börjas sent och blir på mindre ändamålsenligt sätt verkställt.

Hästarne äro på Dalsland af någorlunda god art och medelmåttig storlek, isynnerhet norr ut, hvarest inhemska stammen är mycket blandad med den bättre Norrska hästracen. Jemväl i öfrige delar af Länet äro hästarne, ehuru af flere olika slag, i allmänhet skäligen goda.

Till hästafvelns förbättrande hafva under ifrågavarande tidrymd varit inom Länet stationerade 4 utgångshingstar från Strömsholm; deraf 2:ne här i staden och 2:ne i Borås.

Färafveln är i det hela icke obetydlig. De får, som af allmogen uppfodas för eget behof till föda eller beklädnad eller ock till afsalu, äro grofullige af Svenskt eller blandadt slag. Finulliga, ursprungligen af Tysk eller Spansk race, underhållas äfven hos en del ståndspersoner, men schäferi finnes endast vid Nohaga i Kullings härad för 250 får af elektoral-race.

Getter finnas ännu i bergs- och skogstrakterne inom de mest nordliga och mest sydliga delarne af Länet; men för öfrigt äro dessa kreatur afskaffade, såsom skadedjur, i den mån jordbruket vunnit förkolran.

Svin uppfodas till betydlig mängd uti de seminanta delarne af Länet; och äfven annorstädes för husbehof, deraf träffas på somliga ställen goda racer.

Af fjäderfä finnas i allmänhet gäss och höns. Gåsafveln är mest betydlig å södra Dalsland och å slättbygden af Westergötland.

De till berättelserne hörande tabeller utvisa antalet af i Länet underhållne kreatur sålunda:

	Hästar.	Oxar.	Kor.	Ungboskap.	Får.	Svin.	Getter.
år 1845 . . .	20,500.	15,119.	73,424.	32,979.	84,593.	31,654.	2,104.
» 1850 . . .	20,485.	15,472.	69,048.	33,908.	82,994.	29,999.	1,984.
» 1855 . . .	19,949.	21,529.	82,782.	41,407.	94,534.	29,924.	4,794.

Boskapsafvelns ofvan antydde tilltagande har sålunda under ifrågavarande tidrymd varit anseeligt; och torde boskapskötselns afkastning inom Länet i det hela fullt svara emot behofvet, fastän allmogen uti de magra, mycket befolkade trakterne söder ut årligen inköper både hästar och hornboskap från andra Län; men genom den för-

säljning af både ena och andra slaget, som årligen äger rum från Dalsland, anses förhållandet jemnadt. I öfrigt förer allmogen ett sparsamt lefnadssätt för att kunna sälja något af lefvande kreatur samt ost, smör och andra viktualier, men förbrukar dock mera än förr af sådana produkter.

c) *Skogar.* Länets omfattar, enligt af Forsells statistik, **2,630,000** tunnland. Häraf utgöra, enligt de i Provins-landtmäterikoutoret befiutlige handlingar, **775,000** tunnland skogbärande mark, fördelade på följande sätt, nemligen:

<i>Dalsland.</i>	
Wedbo härad	120,000.
Tössbo härad	30,000.
Walbo härad	50,000.
Nordals härad	8,000.
Sundals härad	25,000.
	253,000.

<i>Elfsborgs Län.</i>	
Wäne härad	25,000.
Bjerke härad	6,000.
Flundre härad	6,000.
Ahle härad	30,000.
Wädtle härad	20,000.
Kullings härad	50,000.
Åhs härad	10,000.
Gäseneds härad	20,000.
Bollebygds härad	30,000.
Marks härad	80,000.
Wedens härad	25,000.
Redvägs härad	40,000.
Kinds härad	200,000.
	542,000.

Summa **775,000.**

allt i runda tal beräknadt.

Kronoparker omedelbart förbehållne kronan äro:

1) *Hunneberg och Halleberg*, som innehålla **12,700** tunnland god skog af olika slag. Skogshushållningen har här efter fastställd trakthuggningsindelning sedan **1831** fortgått och blifvit införd å **5** block; och sedan sjön Eldmörjans sänkning blifvit, enligt nådiga brevet den **23** Oktober **1854**, satt i verkställighet, hvilken nästa år vinner fullbordan, kommer ordnad skogskultur å **6**:te blocket jemväl att införas. Ehuru

kostnaden för berörde sjösänkning, 14,559 R:dr 12 sk. Banko, må anses dryg, påräknas dock att 1,300 tunnland sank mark genom vattenaftappningen blifver skogbärande. Behållningen af denna kronoparks afkastning, som enligt förra berättelsen utgjorde 42,891 R:dr 2 sk., har under denna tidrymd, särdeles i följd af skogseffekternes stigande pris, ökats med 32,964 R:dr 37 sk., så att den nu utgör 75,855 R:dr 39 sk. Banko, under det att ståndskogen icke till kvantiteten förminskats, utan bibehåller den i förvaltningsplanen beräknade virkesmassa. Årliga afverkningen har utgjort pr medium 1,441 block, 1,125 timmer, 288 sparrar, 2,708 samnar ved, 95 tjog läkten samt 1,995 tjog stör. Årliga behållningen under ifrågavarande tidrymd har pr medium varit 6,593 R:dr Banko.

2) *Edsmären* i Gäseneds härad, af 2,900 tunnland, afrösade för kronans räkning och, enligt Kongl. brefvet den 1 Mars 1854, under behandling för frösädd och planteringar. Andra blocket, innehållande 828 tunnland, hvaraf 529 tunnland äro alldeles kala, har blifvit, enligt fastställt kulturförslag, till nära $\frac{2}{3}$ besäddt med skogsfrö. De begge förut inhägnade och besädde blocken innefatta 1,907 tunnland. Å det tredje har afdikning af en mosse af nära 300 tunnlands vidd blifvit fullbordad; och komma desse likaledes att besås sedan erforderlig sjunkning föregått. Kostnaderne för denna kronopark, som nu är fullt inhägnad och till större delen med skogsfrö besädd, utgör 4,578 R:dr Banko.

3) *Weden* i Wedens härad, 850 tunnland, skogbevuxen; är åren 1854—1855 uppmätt, taxerad och till traktuggning indelad, men huggningsplanen beror på fastställelse.

Krono-allmänningar äro Kuleskog och Risveden af 1,270 tunnland, hvilka enligt Kongl. brefvet den 8 Juni 1849 komma att för Bjerke häradsboers gemensamma räkning bibehållas. Efter det rågångarne blifvit bestämda är skogsindelningen nu under behandling.

Häradsallmänningen Brevikshult af 3,670 tunnland, bibehållen af Kullings häradsboer för gemensam räkning efter traktuggningsindelningsplan, som här infördes 1839. Den skötes förtjenstfullt af en direktion och har en behållning af 2,657 R:dr Banko, under det att åtskillige hyggen af 143 tunnlands vidd icke kunnat efter beräkning afverkas, i anseende till dåliga vintrar och öfverflöd på skogsprodukter i den närmaste orten.

Sockne-allmänningar saknas.

Såsom skoglöse orter anmärkas här: delar af Nordals, Sundals, Väne, Ahle och Marks härader samt nästan hela Gäseneds härad, hvaremot Wedbo, Wedens och Kinds härader äro de skogrikaste; och anses enskildes skogar, under förutsättning af deras begagnande såsom hittills, i framtiden icke kunna fylla Länets invånares behof af

skogsprodukter; men ännu har förödelser icke gått längre än att, om genom förändrad lagstiftning ändamålsenlig skogshushållning åstadkommes, de skogrikare delarne kunna lemna det öfverskott, som skogsbristen i andra orter kräfver.

I öfrigt kan nuvarande förbrukning af skogsprodukter till bergsbrukens bedrifvande och export icke fortvara såsom hittills, utan menlig inverkan på skogarnes bestånd. Bristen på träkol är redan så stor, att bruksägare på norra Dal till bruksdriften stundom använda stenkol. Trävaruexport har nästan upphört, sedan hvad Wedbo och en del af Walbo härad haft att aflåta i det närmaste medtagits. De trävaror, som från Bollebygds och en del af Marks härad på hjul fraktas till Götheborg, kunna icke vara af särdeles betydelse.

I åtskillige trakter af Länet finnes bränntorf, tjenlig till bränsle; men i byggnadssättet hafva förändringar, som verkat till skogsbesparing i allmänhet, icke blifvit vidtagne; utan har tvertom allmogens tilltagande håg att bygga högre och rymligare boningshus snarare bidragit att öka skogsåtgången; och verkställes stängsel, likasom husbyggnader, ännu i allmänhet på skogens bekostnad.

d) *Bergsrörelse.* Den vid Billingsfors uppförda, i förra berättelsen omförmälda masugn drifves ännu för tackjernsblåsning, men hvarje år med förlust. Malmen erhålles till obetydlig del i orten, men hemtas till större delen från Nerikes, Wermlands och Smålands bergslager. Bergsrörelsen är isynnerhet betydande inom Wedbo härad och har under de sednaste fem åren gått betydligt framåt, så att tillverkningen är mycket ökad, hvartill bidragit ej mindre de goda konjunkturene än förbättrade metoder. Vid Gustafsors, Bäckefors, Kristinedal, Lisefors, Hanefors, Persby och Forsbacka är smidesrätten numera oinskränkt, och användes der Engelskt tillverkningssätt eller så kalladt Lancashire-smide; men Forsbacka bruksägare använda ännu till någon del det äldre så kallade tysksmidet. Vid Billingsfors, Katrineholm och Hvitlanda begagnas ett slags Fransyskt smidessätt, vanligen kalladt St: Cyrs smide.

Utom ofvan omnämnde masugn finnas, enligt hvad den härvid fogade tabell visar, inom Länet i gång 2 kopparhammare, 15 stångjernsverk med 25 stångjernshamrar och 8 ämnesshamrar. Tillverkningsvärdet vid de begge förre har icke undergått någon förändring, utan anses, såsom tillförene, utgöra 27,300 R:dr, men jerutillverkningen, hvars värde utgjorde

1840—1845 i medeltal 381,196 R:dr 12 sk.,

1845—1850 » » 364,366 R:dr 12 sk., utgör

nu 1850—1855 » » 970,996 R:dr 12 sk. Banko;

varande detta värde beräknadt efter en tillverkning af 19,283 Skø smide å 39 härdar och 33 hamrar, jemte hvad som förädlats å manufakturierne, om hvilkas beskaffenhet nämnde tabell lemna vidare upplysning.

Till bergsrörelsen räknas föröfrigt ett mindre betydligt tågbrött i Wedbo härad och ett i Walbo härad, tvänne skifferbrött inom Nordals härad, hvarifrån takskiffer säljes för 3,000 R:dr årligen, samt qvarnstensbrött inom sistnämnde och Gäseneds härad; 14 stycken kalkugnar vid foten af Halle- och Hunneberg, med en tillverkning af 1,000 tunnor kalk vid hvarje.

e) *Fabriker, bruk och öfrige verk på landet, hvilka icke höra till bergsrörelse:*

Sågverk och sågar finnas i större skala å Trollhättan och Lilla Edet vid Götha elf samt å Upperud och Skåpefors å Dalsland. De förre äro grundade på köptimmer, som erhålles hufvudsakligen från Wermland; och tillverkas å Lilla Edet, vid 6 sågar med 10 ramar och 4 centrumstrissor för kantning, af 6,000 tolfter blockar 12,000 tolfter plank, 12,000 tolfter bräder, hvaraf de förre, efter 13 R:dr 16 sk., uppgå i värde till . . . . . 160,000: —
och bräderne å 4 R:dr till . . . . . 48,000: —
Vid Trollhättans 4 sågar med 12 ramar förädlas årligen 8,000 tolfter blockar till 16,000 tolfter plank å 13 R:dr 16 sk. . . . . 213,333: 16.
samt 16,000 tolfter bräder å 4 R:dr . . . . . 60,000: —

Banko R:dr 481,333: 16.

Sågverken på Dalsland äro grundade på stockfångst från egna och angränsande skogar, men tillverkningen vid dem är, i följd af skogarnes aftagande, betydligt förminskad. Hela antalet mjöl- och sågqvarnar, som drifvas för tulltägt, är inom Länet 891. De voro 1850: 839, och äro sålunda ökade med 52, oaktadt 8 blifvit med behörigt tillstånd nedlagde.

Skeppsvarf. Utom det som finnes här vid staden, hvarom vidare nedan förmäles, idkas skeppsbyggeri vid Trollhättan i förening med docka, Haneström, Eckerna, Garn och Gammallödöse, hvaräst så kallade Elf- och Wenersbåtar hufvudsakligen repareras.

Jerngjuteri å Trollhättan i förening med mekanisk verkstad sysselsätter 60 arbetare och inbringar 50,000 R:dr; men vid Lockerud är dylik inrättning nedlagd.

Tegelbruk äro 54 och pappersbruk 4.

Glasbruk finnes vid Limmared med 45 arbetare och tillverkningsvärde af 45,820 Riksdaler.

Mekaniska bomullsspinnerier finnas vid Näs i Wädtele härad, Sjuntorp i Flundre härad och å Trollhättan; utgörande tillverkningsvärdet under sista året vid Näs 619,279: 40, eller dubbelt mera än i förra berättelsen upptages, vid Sjuntorp samma år 215,000 R:dr och vid Trollhättan 18,200 R:dr Banko. Arbetspersonalen är vid Näs 300, vid Sjuntorp 215 och vid Trollhättan 30, hvaraf $\frac{2}{3}$ äro barn öfver 12 år.

Härtill kommer det nya bomullsspinneriet vid Rydahl i Marks härad, hvilket, 1854 anlagdt af Fabriksidkaren och Riddaren Sven Eriksson jemte bolagsmän, redan 1855 med 202 arbetare tillverkade 83,923 bundtar bomullsgarn för ett värde af 519,615 R:dr Banko.

Mekaniska konstväfverier med tillhörande inrättningar finnas vid Rydboholm jemte dertill lydande tjensteverket Skrapered samt Jaquardväfverierne Källäng och Lydde, alla i Marks härad. Tillverkningsvärden voro 1855: vid Rydboholm 530,630 R:dr, vid Källäng 64,297 R:dr och vid Lydde 3,000 R:dr.

Enligt de till Kommerskollegium ingångne årsberättelser är förhållandet med samtliga fabriker å landet inom Länet under ifrågavarande tidrymd följande:

	Antal.	Arbetare.	Tillverknin- gens värde.
För år 1851, Bomulls- och Linnefabriker	4	766	891,102
Färgerier	18	116	65,704
Garfverier	36	56	20,120
Glasbruk	1	24	29,959
Klädesfabriker	2	22	6,909
Oljeslagerier	3	9	36,426
Pappersbruk	5	23	7,687
Skeppsbyggerier	2	43	3,632
Diverse Fabriker	50	251	97,782
Summa	121	1,310	1,159,321
För år 1852, Bomulls- och Linnefabriker	6	945	1,095,047
Färgerier	25	160	75,241
Garfverier	40	88	19,843
Glasbruk	1	44	30,000
Klädesfabriker	3	8	—
Oljeslagerier	3	12	40,026
Pappersbruk	4	19	8,355
Skeppsbyggerier	2	30	4,316
Diverse Fabriker	55	158	43,222
Summa	139	1,447	1,315,870
			För år

	Antal.	Arbetare.	Tillverknin- gens värde.
För år 1853, Bomulls- och Linnefabriker . .	7	1,040	989,357
Färgerier	24	171	111,826
Garfverier	36	51	25,689
Glasbruk	1	42	29,110
Klädesfabrik	1	8	—
Oljeslagerier	2	11	43,083
Pappersbruk	4	19	8,736
Skeppsbyggerier	2	44	3,406
Diverse Fabriker	57	131	57,257
Summa	135	1,537	1,268,464
För år 1854, Bomulls- och Linnefabriker . .	10	1,305	1,248,519
Färgerier	24	154	133,458
Garfverier	37	52	19,102
Glasbruk	1	47	29,080
Klädesfabriker	2	5	1,000
Oljeslagerier	2	15	61,433
Pappersbruk	4	17	9,926
Skeppsbyggerier	2	31	3,026
Diverse Fabriker	57	121	61,159
Summa	139	1,747	1,566,703
För år 1855, Bomulls- och Linnefabriker . .	10	1,398	1,970,191
Färgerier	25	146	128,212
Garfverier	42	54	21,070
Glasbruk	1	55	45,824
Klädesfabriker	2	5	500
Oljeslageri	1	13	67,766
Pappersbruk	4	17	11,281
Skeppsbyggerier	3	70	7,800
Diverse Fabriker	49	126	59,722
Summa	137	1,884	2,312,366

f) *Binäringar*: Jagt idkas vanligen mera till nöje och tidsfördrif och fiske till

husbehof i alla delar af Länets, men till afsalu i Wenern och Göta elf, der äfven lax fångas.

Biskötsel idkas mer eller mindre, men mest söder ut, så att i dessa orter vax årligen försäljes.

Kolning för jernbruken och för afsalu i städerna förekommer egentligen i Wedbo och Kinds härader och utgör, jemte körslor vid bruken och sågverken, en icke oviktig biförtjenst.

Husväfnadsslöjden. Tillverkningen för hand af ylle-, linne-, men förnämligast bomullsväfnader, är inom södra delen af Länets, förnämligast Marks, Kinds och Åhs härader, en högst viktig näringsgren, hvaraf den talrika befolkningen uti dessa till största delen ofrukthara trakter i ganska hufvudsaklig mån hemtar medel för uppehälle och bestånd. Den tillverkning härifrån som årligen afsättes genom gårdfarihandeln har oafbrutet ökats, så att, enligt Kongl. Kommerskollegii nu offentliggjorde berättelse, den inom Länets för år 1855 afstämplade tillverkningen af husväfnader uppgått till 14,548,887 alnar eller 3,374,627 alnar mera än föregående år 1854. Den afsättning utaf sålunda tillverkade ylle-, linne- och bomullsväfnader, som särskildt äger rum genom resehandlande från Borås och Ulricehamn samt genom personer i dessa städer eller på landsbygden, hvilka dermed drifva handel i parti på andra inländska städer och orter samt på Norrige, är sålunda högst betydlig, oberäknadt hvad på begge dessa sätt förnyttas af i Halland tillverkade väfnadsartiklar, hvilkas förläggare äfven till större del tillhöra Borås stad och Marks härad; och förtjenar härvid anmärkas att, oaktadt tillverkningsbeloppet vid Rydboholms jemte öfrige ofvannämnde fabriker årligen blifvit ökad, sådant icke menligt inverkat på husväfnadsslöjden, hvilken tvertom finnes hafva samtidigt varit i tilltagande. Isynnerhet under de begge sista åren har konjunkturer varit särdeles gynnsam för ej mindre gårdfarihandeln än husslöjdens förläggare och fabriker, hvilkas tillverkningar jemväl genom berörde handel haft en strykande afgång; bland orsakerna hvartill må omförmälas att, i följd af yttre politiska förhållanden, tillverkningarna sunnit väg till Finland och Ryssland.

För husbehof, och jemväl något till afsalu, idkas för öfrigt husväfnadsslöjd af allmogen inom alla delar af Länets.

Bland binäringar böra ock räknas förfärdigande af laggkärl, såll, askar, korgar och mera dyligt, som äger rum inom Kinds, Wedens och Bollebygdens härader, samt tillverkning af hvarjehanda smiden, linhäcklor, kardor och skrubbor, af hvilka sistnämnda 4,000 dussin säljas från Kinds härad.

Timmermans- och murarehandtverket utöfvas såsom binäring af allmogen i Ahle, Bjerke och Kullings härader samt i ett par socknar på Norra Dal.

Såsom binäring vid jordbruket bör bränvinsbränningen särskildt omförmälas. En-

hgt hvad ofvan blifvit anmärkt, är dock särdeles husbehofsbränningen betydligt inskränkt, och utgjorde antalet af till beskattning angifne bränvinspannor:

	Skatt.
år 1851: 3,676, deraf 26 med ånga Banko R:dr	32,556: 7. —
» 1852: 2,978 » 25 » » » »	24,521: 41. 10.
» 1853: 3,465 » 33 » » » »	28,705: 30. 4.
» 1854: 2,658 » 4 » » » »	15,074: 18. 4.
» 1855: 364 mindre . . . . . » »	84,863: 31. 1.
och större 9 . . . . . » »	48,769: 30. —

Under åren 1852 och 1854 var dock bränningstiden inskränkt.

Handel. Utom den som å landet alltid drivits med landtmannavaror, idkas, enligt Kongl. Förordningen den 22 December 1846, så kallad landthandel å Dalsland af 34 och i Westgötadelen af Länet af 66 särskilde personer; och sedan minuthandeln med bränvin blifvit derifrån skild, förspörjas deraf mindre olägenheter än tillföre.

Enligt hvad ofvan omförmäles är den så kallade gårdsfarihandeln högst betydlig. Ehuru sju härader af Westergötland äro genom gällande författningar dertill berättigade, utöfvas dock densamma till det ojemförligen största antalet af personer från Kinds och Åhs härader.

Följande allmänna arbeten hafva inom Länet blifvit verkställda:

- 1) Omläggning af landsvägen emellan Åmål och Wenersborg inom Tössö, Tydje, Ånimskogs och Fröskogs socknar i Tössö härad med statsbidrag af B:ko R:dr 6,850: —
- 2) Dito inom Ahle härad å landsvägen emellan Göteborg och Wenersborg af nära $\frac{3}{4}$ mils längd med statsbidrag af . . . . . 19,640: —
häradet har bidragit med 9,819 R:dr.
- 3) Upprensning af Säfve å i Kullings härad med anslag af . . . . . 5,370: —
hvarigenom 326 tunnland vattendränkt mark blifvit för odling tjenlig.
- 4) För sjön Eldmörjans ofvan omförmälde sänkning är beviljad anslag med . . . . . 14,559: 12.
- 5) För uprensning af Bredängsån i Wäne härad är beviljad lån och anslag med . . . . . 2,200: —
- 6) Omläggning af landsvägen från Gullered förbi Ulricehamn, Brunn och Dollebo gästgivaregårdar till Borås, hvilket arbete nu pågår, och emellan Brunn och Dollebo redan blifvit fullbordadt; varande för hela denna vägomläggning anslag beviljade med . . . . . 56,500: —

Hit är att hänföra anläggning af statens vestra jernvägsstambana, som från Jonsered vid gränsen af Göteborgs Län kommer att stryka igenom Lerums och Skallsjö socknar af Wädle härad, Hemsjö, Alingsås, Bälinge, Hols, Fullestads, Sköfde. Tum-

bergs, Brottensby, Remmeneds, Tarsleds och Herrijunga socknar i Kullings härad samt Hudeneds och Hellestads socknar i Gäseneds härad till Skaraborgs Länegräns vid Snipebro. Af denna sträcka, utgörande i längd cirka 8 mil, var vid förra årets slut terrasseringsarbetet till 3 mils längd fullbordadt och omkring $\frac{1}{3}$ mil under arbete; men då för banans anläggning den i förra berättelsen omförmälde, emellan Alingsås och Lerum anlagde nya landsväg funnits för banans framläggande erforderlig, har staten af vägbolaget inlöst vägen och trafiken blifvit återflyttad till gamla landsvägen förbi Ingared, å hvilken dock de största backarne blifvit borttagne eller minskade.

Sjöfart idkas på Wenern och Göta elf, men upptages till betydlig del af sjöfolk från Bohus Län. Yrket bedrifves dock nu mera än förr af kustboerne vid berörde vattendrag.

Till beskattning uppgifna fartyg och båtar om 5 lästers drägtighet och derutöfver voro å landet:

år 1851	72.
» 1855	83.

Handtverkerier på landet äro i tilltagande; och funnos, enligt de till Kommerskollegium afgifne berättelser, å landsbygden:

	1850.	1855.
Skräddare	145.	147.
Skomakare	136.	142.
Snickare	7.	52.
Smeder	8.	80.
Glasmästare	4.	16.
Murare	—	21.
Målare	—	10.
Urmakare	—	6.
Vagnmakare	—	2.
Sadelmakare	—	4.
Kakelugnsmakare	—	2.
Kopparslagare	—	6.

Härvid må dock anmärkas att allmogen flerstädes öfvar en del af dessa yrken såsom husslöjd, utan att idkare deraf äro såsom handtverkare upptagne.

§ 3.

Politisk Författning.

a) *Kammarverk.* Häraf lemnar den statistiska tabellen en allmän öfversigt.

Följande lägenheter hafva tillkommit:

Two öde hemmanslotter, tillsammans af $\frac{5}{16}$:dels mantal, hafva blifvit ånyo skattlagde och en ny lägenhet satt $\frac{1}{16}$:dels mantal. Såg- och mjölkvarnar äro, såsom ofvön förmåles, ökade med 52.

Till skatte hafva tillsammans 13^{37/960} mantal blifvit köpte och antalet kronohemman följaktligen blifvit med lika hemmantal minskadt.

Hemmansklyfningen har fortgått i samma mån som hittills.

Enligt förra berättelsen hade vid 1850 års slut ungefär 2,156 hemman undergått laga skifte, hvaremot 3,230 hemman ansågos ytterligare komma att undergå skifte, men hemman, som antogos icke blifva föremål för skifte, utgjorde ett antal af 262.

Under ifrågavarande tidrymd äro afslutade 882 laga skiften och 979 andra förrättningar, men ändock äro till 1856 balancerade 687 laga skiften och 620 andra förrättningar. Slutligen afmätte äro 244,636 tunnland, och skiftade 303,518 tunnland. Årligen hafva i medeltal utfärdats förordnanden för landtmätare till 214 laga skiften och 101 andra förrättningar. De utflyttandes antal i följd af ofvannämnde laga skiften utgör 1,077, och på de gamla tomterne skola kvarbo 2,930, eller tillsammans 4,077 delägare, som innehafva 4,105 förmedlade mantal. För de utflyttningar, som berörde skiften föranledt, hafva understöd af allmänna medel utgått till följande belopp, nemligen:

1851	Banko R:dr	5,422: 10. 9.
1852	» »	6,412: 30. 3.
1853	» »	7,210: 15. 11.
1854	» »	6,101: 28. 8.
1855	» »	9,988: 44. 9.

b) *Statsbidrag.* Enligt bifogade sammandrag af de från fögderierne och städerna inkomne statistiska tabeller hafva till Kronan ingående bidrag år 1855 tillsammans utgjort:

för landet	375,414: 32. 6.
» städerna	24,676: 26. 3.
	<hr/>
	400,095: 10. 9.

Enligt nästföregående årsberättelse utgjorde bidragen:

för landet	354,714: 17. 10.
» städerna	21,073: 15. 3.
	<hr/>
	355,787: 33. 1.

Efter roteringsindelningen underhåller Elfsborgs Län:

af Westgöta regemente	208 man.
» Elfsborgs d:o	1,191 »
» Westgöta-Dals d:o 6 kompanier	900 »
» Båtsmanshållet	87 »

Enligt Kongl. brefvet den 21 September 1839 betala städerna vakansafgift för 19 ordinarie båtsmansnummer.

Den år 1826 och derefter tillkomne ordinarie roteringen för hittills oroterade hemman svarar vid soldathållet emot $\frac{89}{40}$ rote samt vid båtsmanshållet mot $1\frac{67}{72}$ rote.

Extra roteringen utgöres:

vid Elfsborgs regemente af 77 rotar	21 daler 16 öre.
» Westgöta-Dals d:o af 67 »	4 »
» Westergötlands båtsmanskompani 12 rotar;	

samt af städerna för $2\frac{1}{4}$ mantal, motsvarande — $\frac{9}{108}$ roteandel.

Af ofvannämnde 156 rotar halva, i händelse af krig, 108 åtagit sig att uppsätta hästar, men återstående 48 vilja fortfarande hålla karl.

Roteringsprestationen uppgår, enligt 1855 års markegångssättning, till 38 R:dr för hel soldatrote samt för helt hemman, tillhörande båtsmansroteringen, till 18 R:dr 6 sk. 8 rist Banko.

Klereciets aflöning ingår endast till så vidt i statistiska tabellerna, som den af skattdragande hemman, inrättningar, näringar och personer särskildt och årligen utbetas. I sådan del rättar den sig merendels efter tiondesättning och gamla eller nyare öfverenskommelser, som dels äro af Kongl. Maj:t stadfästade för viss tid eller ock i allmänhet endast gälla för den lönade prestmannens tjänstetid. Utgiften härtill, inberäknad kyrkobetjeningens aflöning, är för ena orten så olik den andra, att hvarje från det hela dragen slutsats om samma utgifts belopp på hemmantal eller annorledes skulle blifva förevillande. Detta onus är dock ganska säkert på landsbygden ett bland de betydligaste, då beloppet deraf kanske uppgår till 15, 20, 25 och ända till 30 R:dr Banko på helt mantal om året, oberäknadt de såkallade jura stolæ. I städerna deremot äro iövnarnes afgifter till klereciat jemförelsevis mindre och således vanligen föga betungade.

Med afseende på fattigförsörjningskostnaden anmärkes, att den i allmänhet är för lågt upptagen uti statistiska tabellerna, som för landet grundats endast på de uppgifter, som kronofogdarna kunnat förskaffa sig, och hvilka ofta varit ganska ofullständiga.

För väghållningen på landet erfordras årligen från och med fyra till och med sexton ökedagsverken af hvarje helt mantal, i förhållande till lokalen samt något mera vid tillfälliga större skador å vägarne. Egentligen är dock väghållningsbesväret, när vägarne jemnt och försvarligt underhållas, icke betungande i förhållande till hvad siffror derom utvisar, emedan bidraget dertill för det mesta utgår in natura eller genom arbete på sådana mellantider af året, då hemmansbrukaren och hans dragare äro mindre upptagne af andra göromål och körslor; men det är sannolikt att väghållningsbesväret blifvit drygare eller erfordrat flere dagsverken, sedan väglagningstiden och vägsynerna förflyttades in på sommaren; och likväl förenar sig dermed den allmänna olägenhet, att vägarne nu äro ojemna och tunga för trafiken under sommarmånaderne, då de annars borde och kunde vara goda. Nämda olägenhet torde dock motvägas af den omständigheten, att väglagnings verkställande sommertiden anses falla sig bekvämligast för de väghållningsskyldige i allmänhet och fördelaktigare i det fall att den inträffar på en tid, då jordbruksarbetet lemnar mera ledighet dertill, än vår och höst, isynnerhet när missgynnande väderlek för brukning och skörd försvårar detta sednare angelägna arbete.

Hvad tabellerne upptaga under rubriken: diverse afgifter, onera och allmänna besvär, utgår på landsbygden för kyrko-, prestgårds- och tingshusbyggnad, inqvartering, skallgång och andra jagstanstalter, tingsgästning och häradstjenares aflöning, kurhusmedel, barnmorske-aflöning, djeknepenningar, kollekt- och stamboksmedel och riksdagsmannaarfvode, samt i städerna för kyrko-, skole-, rådhus- och andra publika byggnader, brandredskaps underhållande, magistraters och stadsbetjentes aflöning, inqvartering, kurhusmedel, djeknepenningar, kollekt- och stamboksmedel och riksdagsmannaarfvode, med flera tillfälliga kommunalutgifter. Beloppet af samtliga desse afgifter, både i det hela och för hvarje del särskildt, är alltför olika, orter och städer emellan, att kunna sammanföras och beräknas till något visst å hvarje hemman, bruk, inrättning, näring eller person med den tillförlitlighet i kalkylen, som för ändamålet skulle erfordras.

Såsom bihang till upplysande af grunderne för persedelvärdets beräkning i tabellerne, medföljer slutligen vidfogade sammandrag öfver 1854—1855 årens märkgångar.

c) *Politi.*

Folkundervisningen inom Länet är öfverallt ordnad enligt Kongl. Stadgan den 18 Juni 1842. Inom Istorps och Sätilla pastorater af Marks härad finnas särskilda, på

donerade fonder grundade skolinrättningar, likasom vid åtskilliga bruk och egendomar särskilda skolor äro inrättade. Hit är att hänföra Östads barnhus, hvilket, med donation af 20 hela hemman Östads säteri med underlydande, årligen lemnar undervisning åt omkring 100 barn, hvilka jemväl njuta vård och uunderhåll å de under säteriet lydande arbetshemman.

För helsovården äro provincial-läkare stationerade en i hvardera af Länets 5 städer. Offentliga sjukvårdsanstalter äro lasaretterne i Wenersborg och Borås. Examinerade barnmorskor finnas egentligen endast i städerna; men omsorgen för anskaffande af sådane biträden har på landsbygden redan gifvit sig tillkänna och i vissa orter äfven skridit till verkställighet. Vaccinatörer deremot finnas inom alla orter. Veterinärinrättningar finnas i Wenersborg och Borås jemte dervid anställde djurläkare. Kolerafarsoten, som år 1853 åter hemsökte åtskilliga orter inom Länet, skördade, enligt hvad ofvan är omnämndt, 182 offer.

Fattigvården är ordnad enligt Kongl. Förordningarne den 25 Maj 1847 och 13 Juli 1853.

Länets båda Hushållningssällskaper fortfara, hvardera inom sitt distrikt, att utöfva det helsosamma inflytande, som i förra berättelserne blifvit omförmäldt.

Gästgifveriskjutsningen utgöres på entreprenad vid 12 gästgifvaregårdar. Gästgifverier äro flyttade från Wagne till Wängsjö och från Norra Önsön till Vestra Höksäter samt, i följd af Lerumsvägens afträdande till staten, från Norsesund till gamla gästgifvaregården Ingared. Nya gästgifverier äro anlagde vid Seglered i Marks härad, Räfmarken, Åhrbohl, Rörviken och Högsbyn i Wedbo härad.

Socknemagasiner med fastställda reglementen finnas endast uti 56 socknar.

Sparbanker finnas uti alla Länets städer och fortfara att äfven för omgifvande landsbygd utöfva en gagnelig verksamhet. Deras rörelsekapitaler utgjorde vid 1855 års slut i

Wenersborg	B:ko R:dr	247,000.
Borås	» »	80,241.
Alingsås	» »	25,000.
Ulricehamn	» »	54,536.
Åmål	» »	157,065.

Dylik inrättning är nyligen tillvägabrägt å Lilla Edet med en fond af 2,000 R:dr Banko.

Rofdjursanstalterne äro ordnade genom föreningar om högre premier för rofdjurs dödande; men deras belopp anses icke tillräckliga att framkalla hågen för en verksam rofdjursjagt. Efter medium för ifrågavarande fem år hafva årligen blifvit inom Länet fångade 18 vargar, 7 lodjur, 700 räfvar, 12 mårdar, 27 uttrar, 8 lekattor, 8 örnar,

8 örnar, 57 ugglor och ufvar samt 94 hökar och falkar. Af rofdjur hafva årligen blifvit fällda 46 hästar, 120 nötkreatur, 56 svin, 948 getter och får samt 631 tamma fjäderfän. Beräknar man desse husdjurs värde endast till 50 R:dr för en häst, 30 R:dr för ett nöt, 10 R:dr för ett svin, 5 R:dr för ett får och 12 sk. för hvarje fjäderfä, så uppgår likväl skadan till 11,000 R:dr Banko årligen. Det verksamaste medlet för rofdjurens dödande vore säkerligen premiernes höjande.

Brandstods-föreningar, som varit gällande och ingångne dels häradsvis och dels pastorats- eller socknevis, finnas väl ännu i åtskillige orter; men undanträngas alltmera af Länets Allmänna Brandstodsbolag, hvilket 1841 trädde i verksamhet och hvars ansvarighetssumma utgjorde vid 10:de brandstods-årets utgång den 14 Mars 1851:

För byggnader 8,013,330 R:dr, och för lösören 5,729,370 R:dr, samt den 14 Mars 1856:

För byggnader 10,978,720, och för lösören 7,615,620 R:dr Banko.

Marknader hållas årligen 17 på landet och 17 i städerna.

Krogar finnas numera icke tillåtne någorstädes å landsbygden utom å gästgifverierne. Deras innehafvare hafva dock till största delen, särdeles å Dalsland, alldeles afsagt sig utskänkningsrätten, så att densamma är bibehållen å Dalsland endast af 6 och i Westergötland af 34 gästgifvare.

Med hänsigt till hvad i förra berättelsen yttrades om mängden af göromål som åligga Länsstyrelsen, torde här böra anmärkas, att desamma icke minskats i afseende på annat än skuldfordringsmål, hvilka efter hand nedgått från 11,794, hvartill de uppgingo 1850.

1851 till 10,792.

1852 » 9,437.

1853 » 9,326.

1854 » 6,051.

1855 » 4,599.

För innevarande år går antalet föga utöfver 3,000.

§ 4.

Städer.

a) *Wenersborg*, grundlagd under Drottning Christinas regering, på Hufvudnäs dåvarande säteris ägor vid södra ändan af Venern, som här genom den lilla sjön Wassbotten och Carlsgraf förenar sig med Göta elf samt, förmedelst slussarne vid

Brinkebergs kulle, Trollhättan, Åkerström och Ström, med elfvens utlopp och hafvet, till en början befolkad från den urgamla staden Brätte, som varit belägen en half mil längre söder ut vid slutet af sistnämnde lilla sjö, har ett för handel och sjöfart ganska gynnande läge, samt omgifves af en bördig och välbebodd landsort. Jemte de genom Konung Gustaf II Adolfs stadfästelsebref af den 4 Januari 1620 gamla staden Brätte tillförsäkrade jordägor och lägenheter, blefvo genom Drottning Christinas privilegier af den 12 November 1646 för Wenersborgs anläggning donerade Hufvudnäs säteri med derunder lydande hemman och herrligheter, hvarförutan staden sedermera inköpt till mulbete tvänne mindre hemmansdelar, så att stadens hela område, svarande emot $7\frac{3}{8}$ hela mantal, utgöres af vid pass 3,000 tunnland jord, deraf omkring $\frac{2}{3}$ äro till åker och äng uppodlade, samt innehafvas och brukas till ungefärligen halfva arealen af stadens invånare och andre, som derå halfva förvärfvat besittningsrätt, hvaremot andra hälften, bestående för det mesta af gammelstadsjorden, ännu är bibehållen åt staden till gemensam disposition och utrenderas för stadens räkning tillika med Hufvudnäsön och sågverket derstädes.

Staden är indelad i 433 hela tomter, hvilka efter 1854 års brand nu blifvit till största delen bebyggde och i allmänhet på ett prydligt sätt.

Stadens bestånd grundar sig hufvudsakligen på handel och sjöfart. Jordbruket bidrager äfven betydligt dertill, och handtverkerierna något; äfvensom den omständigheten icke är utan inflytande, att länsresidenset med thy åtföljande inrättningar här finnes.

Handeln har till föremål dels att förse staden och kringliggande orter med salt, sill och dylika förnödenheter, samt utländska drycker och specier, jemte vanliga kram- och bodvaror, äfvensom efter missväxtår med spanmål, dels kommissionsaffärer från Wermlands invånare i afseende på deras jern- och trävaruhandel, samt i allmänhet med spanmål, brännvin och andra landtmannavaror af ortens produktion; varande spanmålshandeln i sednare åren betydligen utvidgad, så att under år 1855 härifrån utskippades omkring 60,000 tunnor.

Sjöfarten är likaledes i tilltagande. Staden äger 65 fartyg, med hvilka fraktfart bedrifves hufvudsakligen på Wenern, men jemväl på Nordsjön och Östersjön, hvilket gäller isynnerhet om de under sednare år på stadens varf nybyggda fartyg, hvilka äro af bättre konstruktion. Å nämnde varf är skeppsbyggeriet betydligen utvidgadt och i tilltagande, så att der blifvit under ifrågavarande fem år byggde:

8 kravellfartyg för utrikes sjöfart, innehållande läster	616.
7 fartyg för inrikes seglation	468.
<hr/> Summa 15 fartyg, till lästetal	<hr/> 1,084.

Handtverkerierne äro mindre betydliga, men ett färgeri och ett garfveri drivas i större skala.

En tändsticksfabrik är i sednare åren anlagd och har numera vunnit utvidgning, så att tillverkningsvärdet för 1855 utgjorde R:dr Banko 26,666: 32.

Undervisnings-anstalterne inom detta samhälle äro i särdeles godt skick. Den högre apologistskolan, som hörjade sin verksamhet år 1840, är försedd med rektor och trenne kolleger samt numera äfven tvänne dupplikanter, jemte lärare i sång, teckning och gymnastik. Den har alltmer och mer tillvunnit sig allmänhetens förtroende, så att lärjungarnes antal nu är omkring 150 eller nära fyradubbelt större, än vid dess förändring ifrån lägre apologistkola. Utom denna läroanstalt finnes en vexel-undervisnings-skola, der i medeltal 150 gossar och 110 flickor nu undervisas.

För allmän sjukvård har staden icke någon särskild inrättning, men lönar i detta afseende stadsläkare och stadskirurg, hvarförutan ena ordinarie provincial-läkaren är stationerad i staden.

Fattigvården, som handhafves af en komité, medtager årligen 4,500 R:dr B:ko, hvaraf 1,000 R:dr utgå af bränvinsafgifter, och återstoden uttaxeras.

Drätselverket förvaltas af en drätselkammare, enligt nådigt reglemente den 20 Februari 1836, och hafva efter medium af de sist förlutne fem åren stadens inkomster utgjort 11,980 R:dr samt utgifterne 13,280 R:dr Banko.

En afdelning af Wermlands provincialbank rör sig här med 1,000,000 R:dr Banko till mycken båtnad för handel och näringar.

Omsider har staden under de sednare åren, ehuru genom betydlig skuldsättning, enligt planen för stadens återuppyggande, fullbordat en del af beslutade hamn- och kaj-anläggningen, med en kostnad af 20,000 R:dr; och äro, i följd af den alltmer ökade sjötrafiken, hamngatans och kajernas ytterligare utvidgning påbörjad, hvortill ytterligare kostnad af 14,000 R:dr är beräknad. Derest återstå hamngatornes planering och stensättning, hvartill ytterligare torde erfordras 15 à 20,000 R:dr, allt Banko. Till betäckande af alla dessa utgifter, har staden endast att använda hamn- och kajafgifter enligt fastställd taxa; och staden har icke, oaktadt gjorde underdåniga ansökningar, hugnats med något understöd af allmänna medel för ifrågavarande arbeten, hvartill ock äro att hänföra de täckta vattenslednings-trummor, som i stadens hufvudsakligare delar blifvit anlagde med en kostnad af 20,000 R:dr Banko, inberäknadt planering och stensättning.

Genom Kongl. brefvet den 11 April 1853 uppflyttades staden i 3:dje klassen, och är underdånig ansökan om stapelfrihet för densamma på nådig pröfning beroende.

Enligt Kongl. brefvet den 14 Oktober 1853 är saluaccisen upphäfd och försäljning af kött, bröd och dricka fri.

Genom Kongl. brefvet den 28 Juli 1852 är reglering fastställd emellan staden och Trollhätte nya kanalbolag i afseende på land- och vattenområdet i hamnen och utmed segelleden förbi staden.

b) *Alingsås*, först bebyggd af flyktade invånare från det af fienden uppbända Nya Lödese, har år 1619 erhållit sina äldsta privilegier af Konung Gustaf II Adolf. Staden är belägen inom Kullings härad emellan sjöarne Gersken och Mjören, och indelad i 201 hela tomter samt innehar donerade $5\frac{1}{8}$ hemmantal, hvilkas arealvidd utgör, förutan skog och betesmark, 574 geometriska tunnland, som begagnas till åker och äng.

Dess aftynande rörelse har blifvit lifvad af ofvan omförmälde jernvägsanläggningen, hvilken stryker förbi staden och på förhand ditfört arbetsförtjenst och varuosättning.

I staden äro två klädesfabriker och en strumpfabrik.

Utom extra provincial-läkare, som här är stationerad, lönar staden särskild stads-läkare.

Det betydliga jordbruket omkring staden skötes med drift och omtanka.

I staden finnes en lägre lärdomsskola med rektor och 2:ne kolleger, samt en folkskola.

Stadens drätselverk förvaltas af en särskild kommission, och utgjorde stadskassans inkomst för sistlidet år 3,442 R:dr.

c) *Bords*. Staden är anlagd under Konung Gustaf II Adolfs regeringstid år 1622, förnämligast med afseende på den rese- och gårdfarihandels-rörelse, som derstädes än i dag idkas och hvaraf stadens bestånd hufvudsakligen beror. För öfrigt grundar sig detta på vanlig bod- och minuthandel, fabriker och handtverkerier, samt endast i mindre mån på jordbruksskötsel. Staden, indelad i $394\frac{3}{4}$ tomter, besitter dock 11,000 tunnland jord, hvaraf endast 128 tunnland äro åker.

För rese- och gårdfarihandeln, som med drift sträcker till alla delar af Riket och äfven till Norrige, uppköpa stadens handlande högst betydliga partier af inhemska linne- och isynerhet ylleväfnader från Skåne, Halland och Småland, samt äfven från andra orter, af hvilka ylleväfnaderna till stor del stampas, färgas och beredas inom staden och i dess granskap till tjenlig handelsvara; hvarförutan stadens handlande äro förläggare till eller uppköpare af betydliga andelar i de bomullsväfnads-artiklar, som tillverkas i staden, och egentligen uti den landsort deromkring, hvarest väfnadsindustrien har sitt säte. Bod- och minuthandeln med vanliga köpmannavaror är deremot inom staden föga vigtig, i anseende till stapelorten Göteborgs nära belägenhet; men omsättningen på stadens torg med landtmannaprodukter och isynerhet spanmål är ganska liflig, så att en stor del af Skaraborgs Läns invånare och de jordbrukare uti

Elfsborgs Län, som vanligen afföra deras öfverskotts-spanmål till Borås, finna derstädes säker och merendels förmånlig afsättning, dels till stadens inbyggare och handlande samt dels för det mesta till allmoge och uppköpare från de staden omgifvande folkrika trakter, som räknas till gårdshandels-distriktet, och i hvilka jorden icke framalstrar nog spanmål för folkmängdens behof. Af fabriker förtjena färgerierna egentligen att särskildt nämnas, såsom varande af större betydighet. Goda handtverkerier af alla nödiga slag, deribland garfverier med vidsträckt rörelse, saknas icke inom staden; och för öfrigt bedrifvas både fabriks- och handtverks-näringsarne med ordning och omtänka. Stadens jord användes för det mesta till frambringande af foderväxter och potates, men föga för spanmåls producerande; och synes, vid jemförelse af alla dessa förhållanden, slutföljden blifva: att Borås stad, betraktad såsom afsättningsställe, utöfvar i flera afseenden ett nyttigt och betydligt inflytande på kultur och näringar, inom såväl Elfsborgs, som flera angränsande Län; och äro alla förhoppingar på vidare utveckling förbundne med det redan på nådig pröfning beroende förslag till jernvägsanläggning från staden till vestra stambanan vid Herrljunga, till hvars utförande ett aktiebolag bildat sig.

Utom den förut befintliga lägre lärdomsskola med rektor och kollega, organiseras nu en teknisk elementarskola, hvartill Rikets Ständer beviljat 5,000 R:dr årligt anslag.

Fattigvårds-anstalterne äro på god fot.

Sjukvården bestrides af stadsläkare, hvarjemte provincial- och lasarettsläkare här äro stationerade.

d) *Ulricehamn* har vackert läge vid sjön Åsunden, ej långt från stället hvarest den gamla staden Bogesund varit belägen. I anseende till donationens uråldrighet saknas all upplysning om hemmantalet på den jord, staden nu innehar; varande den dock i sednare tider ansedd svara emot 5 mantal, och utgöres den af 64 tunnland 14 kappland öppen åkerjord, 410 tunnland 8 kappland ängsmark och 1,118 tunnland 8 kappland skogs- och betesmark.

Lika med Borås idkar *Ulricehamn* rese- och gårdshandel, som äfven utgör egentliga grunden för stadens bestånd, i öfrigt beroende af vanlig stadsmannahandel samt fabriker och handtverkerier, jemte något jordbruk.

Stadens öfriga handel är mindre betydlig, och handtverksrörelsen ringa samt jordbruket, som annars med omsorg skötes, ej heller af särdeles mycken betydighet. Tillförseln af spanmål, egentligen från Skaraborgs Län, och af viktualier från den staden kringliggande landsort, är mer än tillräckligt svarande emot behofvet för staden; dock tryter det oaktadt icke afnämne, emedan stor del af invånarne inom de tillgränsande häraderna, som hafva rättighet till gårdshandel och den utöfva, årligen

köpa spanmål. Staden är således icke utan fördelaktigt inflytande på kultur och näringar uti de landsorter, som derstädes söka och finna afsättning för öfverskottsprodukterna af deras jordbruk och industri.

Inom staden finnas en mindre bomullsfabrik, ett kattunstryckeri, en spegelfabrik och en tapetfabrik, af hvilka endast den sistnämnde är af någon betydighet, och utgör vid densamma tillverkningsvärdet omkring 32,000 R:dr Banko årligen. Den syster-sätter 30 arbetare.

Stadens folkmängd är ytterligare minskad till 1,299 personer. Hufvudsakliga orsaken härtill är fortfarande att den handelsbetjening, som varit af stadens handlande använd vid resehandels bedrifvande, utflyttat från staden för att idka den hemmansbrukande allmogen på landet tillkommande gårdfarihandel för egen räkning.

Stadens allmänna skola förestås af rektor eller skollärare, som tillika är kommunister. Dessutom finnes en folkskola, förenad med söndags- och handverksskola. För helsovården lönar staden egen läkare och är dessutom extra provincial-läkare här stationerad.

e) *Åmål* har, likasom *Wenersborg*, godt läge för trafik och grundar sitt bestånd hufvudsakligen på handel och sjöfart jemte handtverkerier och jordbruk.

Staden är indelad i 250 hela tomter, och besitter 210 tunnland åker, 60 tunnland äng och 370 tunnland skog och utmark, eller tillsammans 587 tunnland af donerade 1 mantal Byn å norra och 1 mantal Stommen å södra sidan om den å, som kröker sig genom staden och utfaller i *Wenern*. Staden erhöll sine privilegier den 1 April 1643, och blef 3:ne gånger inom 36 år efter sin grundläggning af *Dauskarne* förhärjad, nemligen 1645, 1676 och 1679.

Efter sista eldsvådan den 17 Januari 1846 har den afbrunna stadsdelen blifvit ånyo på ett prydligare sätt bebyggd.

Handeln består uti minutrörelse med vanliga köpmannavaror, deraf förlaget tages från *Göteborg*, och sjöfarten har till föremål dels detta förlags transporterande, samt dels fraktesor med jern- och trävaror för *Dalsland* och *Wermlands* brukägares räkning.

Underdånig ansökan om anslag till hamnbyggnad är på nådig pröfning beroende; men ett väckt förslag att medelst kanal och jernväg sammanbinda staden med sjön *Stora Lee* och *Norrige* torde mötas af svårigheter, särdeles som ett annat förslag blifvit ifrågakäst, att genom vattendraget från *Wenern* vid *Köpmannebro* förbi *Upperuds bruk* till *Stora Lee* öppna en båtled för vinnande såmedelst af en kommunikation med *Norrige*, som torde äga mera utsigt till framgång. Genom fastställd hamntaxa torde stadens inkomster blifva förbättrade. Desse utgöra af fastställda afgifter nu endast 978 R:dr Banko.

Stadens fartyg äro 7, med 159 lästers dräktighet. Spanmålshandeln är i tilltagande.

Fattigförsörjningen medtager årligen 1,600 R:dr Banko.

Staden har en lägre lärdomsskola med rektor och tvänne kolleger samt en folkskola.

Sjukvården bestrides af stadsläkare, som tillika är provincial-läkare; hvarförutan en praktiserande läkare är i staden bosatt.

Wenersborg i Landskansliet den 31 December 1856.

B. C. BERGMAN.

C. O. ALMQVIST.

J. M. RYDING.

K A L K Y L till utrönande af ungefärliga medelvärdet på tillverkningen vid de i E l f s b o r g s Län belägne jernbruk och förädlingsverk.

Hirad.	Socken.	Bruks och Manufakturiers namn.	Stångjerns- och ämnes-		Fräsesmide.			Hela årliga smidet.			Nuvarande Hammarskatt.						Afverkningens värde i penningar.				
			hårdar.	hamrar.							Ämnessmide.			Stångjernsmide.							
			St.	St.	Sk	L	Q	Sk	L	Q	Sk	L	Q	Sk	L	Q	R:dr	sk.	r.		
Wälbo	Steneby	Billingsfors Bruk	3	3	—	—	—	1,600	—	—	—	—	—	16	—	—	24,000	—	—	För 1,300 Sktt smide tillverkas stångjern mot 13 Sktt Hammarskatt. För 500 Sktt ämnessmide får afven tillverkas stångjern mot 3 Sktt Hammarskatt. Enär, enligt Kongl. Kammar- och Bergskollegii utslag den 5 Oktober 1852, för hvarje blåsningdygn vid masugnen bör erläggas 10 Lt 15 t, men enligt Bergsfogdens uppgift 7 1/2 Lt Tionde-tackjern, har intet värde i penningar med säkerhet kunnat här utföras.	
		1 Stålugn. 1 Kniphammare. 1 Masugn.																			
	Bäcke	Bäckefors Bruk	6	4	—	—	—	3,600	—	—	3	—	—	33	—	—	54,900	—	—		I afräkning på 500 Sktt ämnessmide får tillverkas stångjern 450 Sktt à 17 R:dr, 3,150 Sktt à 15 R:dr.
	3 Kniphamrar. 6 Spikhamrar. 1 Stjelp- eller kupol-ugn. 1 Stålugn och 1 gas-vällugn.																				
Torrskogs	Gustafsors Bruk	3	5	—	—	—	900	—	—	3	18	14 1/2	3	1	5 1/2	14,400	—	—	450 Sktt à 17 R:dr, 450 Sktt à 15 R:dr.		
		2 Stålugnar. 5 Kniphamrar. 2 Spikhamrar. 1 Vällugn.																			
Töftedals	Loviseholms Bruk	1	1	—	—	—	400	—	—	4	—	—	—	—	—	6,800	—	—	400 Sktt à 17 R:dr.		
		1 Plåthammare. Kniphamrar. Spikhamrar.																			
Steneby	Katrinelholms Bruk	2	2	—	—	—	1,155	6	—	—	—	—	11	6	15	17,099	24	—	1,085 Sktt 6 Lt à 15 R:dr, årligen manufaktureras 50 Sktt à 17 R:dr.		
		1 Spikhammare.																			
Frisbo	Moo	Forsbacka Bruk	2	1	—	—	—	850	—	—	—	—	—	8	10	—	12,750	—	—	850 Sktt à 15 R:dr.	
		Persby Bruk	2	1	—	—	—	850	—	—	—	—	—	8	10	—	12,750	—	—	850 Sktt à 15 R:dr.	
		Hanefors Bruk	3	3	—	—	—	1,355	6	—	3	—	—	12	6	15	25,399	24	—	1,255 Sktt 6 Lt à 15 R:dr. — 3 Sktt à 17 R:dr. 1 Stålugn nedlagd, enligt Kongl. Bergskollegii tillstånds-resolution den 5 November 1852. 866 Sktt 15 Lt à 15 R:dr. 200 Sktt à 17 R:dr. — Enligt Bergskollegii tillåtelse den 15 Maj 1849 får härifrån till Gisefors flyttas en stångjernshård, vidare upplysningar saknas.	
Tössö	Hvitlanda Bruk	2	2	—	—	—	1,066	15	—	—	—	—	10	15	7	16,399	36	—	200 Sktt à 17 R:dr. — Enligt Bergskollegii tillåtelse den 15 Maj 1849 får härifrån till Gisefors flyttas en stångjernshård, vidare upplysningar saknas.		
		1 Kniphammare. 1 Spikhammare. 1 Stålugn. 1 Ässja.																			
Fröskog	Gisefors Manufaktur	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6,120	—	—	360 Sktt à 17 R:dr, — se anteckning näst här ofvan.		
		2 Stålugnar. 2 Spikhamrar. 1 Kniphammare. 1 Vals- och skärverk.																			
»	»	Kristinedals Bruk	2	2	—	—	—	900	—	—	—	—	—	9	—	—	15,500	—	—	900 Sktt à 15 R:dr.	
		Knarreby: 1 vattenslägga med ässja.																		Om 7 Lt tyngd beviljad till svartsmiden till husbehof, men ej för afsalu.	
Wälbo	Ödeborgs	Rådanevors Bruk	2	1	—	—	—	700	—	—	5	5	—	1	15	—	10,500	—	—	700 Sktt à 15 R:dr.	
		Högsätters	Öxnäs Bruk	4	5	—	—	—	2,000	—	—	7	—	—	15	—	—	50,800	—	—	400 Sktt à 17 R:dr. — 1,600 Sktt à 15 R:dr.
»	Ryrs	Giljenbergstors Manufaktur	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3,400	—	—	200 Sktt smide à 17 R:dr.	
			1 Kniphammare. 1 Spikhammare.																		
Nordals	Skålleruds	Upperruds Bruk	5	5	—	—	—	2,300	—	—	6	—	—	22	—	—	42,600	—	—	300 Sktt à 17 R:dr. — 2,500 Sktt à 15 R:dr.	
		Hofreströms Bruk och Manufaktur	1	1	—	—	—	600	—	—	—	—	—	6	—	—	23,350	—	—	Af Billingsfors Brukstillsverkning manufaktureras årligen 1,150 Sktt à 17 R:dr. — 600 Sktt smide à 15 R:dr.	
»	»	2 Kniphamrar. 12 Spikhamrar. 1 Vals- och skärverk. 1 Stålugn.																			
			Wäne	Ryrs	Kållerö Manufaktur	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26,350	—	—	1,350 Sktt à 17 R:dr.
»	»	2 Stålugnar. 6 Kniphamrar. 4 Spikhamrar. 10 Valsverk.																			
			Wedtle	Skallesjö	Floda Bruk	1	1	7	10	—	350	—	3	10	—	—	—	6,077	24	—	357 Sktt 10 Lt à 17 R:dr.
»	»	1 Stålugn. 2 Kniphamrar. 4 Spikhamrar. 1 Vals- och skärverk.																			
			Wäne	Gerdhem	Trollhätte Manufakturverk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	850	—	—	50 Sktt à 17 R:dr.
»	»	Wassända	Önafors dito	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3,400	—	—	200 Sktt à 17 R:dr.		
			1 Kniphammare. 3 Spikhamrar.																		
Bjerke	Erska	Turefors Manufaktur	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3,400	—	—	200 Sktt à 17 R:dr.		
Mark	Kinnaroma	Grafvenfors Manufaktur	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3,400	—	—	200 Sktt à 17 R:dr.	
			1 Plåthammare med 1 Kniphammare. 5 Spikhamrar.																		
Transport			39	33	7	10	—	19,283	5	—	35	15	14 1/2	137	2	18 1/2	363,546	12	—		

Härad.	Socken.	Bruks och Manufakturiers namn.	Stångjerns- och ämnes-		Frälsesmide.	Hela årliga smidet.	Nuvarande Hammarskatt.						Afverknings värde i penningar.						
			härdar.	hamrar.			Ämnessmide.			Stångjernsmide.									
			St.	St.	Sk	L	Ö	Sk	L	Ö	Sk	L	Ö	Sk	L	Ö	R:dr	sk.	r.
		Transport	39	33	7	10	—	19,283	5	—	35	13	14 ¹ / ₅	137	2	18 ¹ / ₅	363,546	12	—
Bollebygd	Bollebygd	Hultafors Manufaktur . . . . . 1 Räckhammare. 2 Spikhamrar. 1 Klippsax.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4,250	—	—
Kind . . .	Refvesjö . .	Axelfors Manufaktur . . . . . 1 Kniphammare. 1 Spikhammare.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3,400	—	—
Ås	Fenneslunda	Strömshofs Manufaktur	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kind . . .	Gällstads . .	Möllefors dito	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
»	Sjötofta . .	Ekedals dito	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		Summa	39	33	7	10	—	19,283	5	—	55	13	14 ¹ / ₅	137	2	18 ¹ / ₅	970,996	12	—
Bollebygd	Björketorp	Katrinefors, kopparhammare med . . . . . 1 Plåthammare och 1 Härd.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13,000	—	—
Mark . . .	Kinnaroma	Bålån, 1 Kopparhammare.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12,300	—	—
		Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27,300	—	—

250 Sk till 17 R:dr.

Anlagd enligt Bergskollegii tillståndsbvis den 1 Juni 1852.
200 Sk till 17 R:dr.

Smedjor till husbehof.

Ann. Jemlikt Bergskollegii tillståndsbvis den 27 November 1851 får å hemmanen Nygården och Brogården i Tranems socken anläggas ett manufaktur, med namn Sparrefors, för 1 kniphammare och 2 spikhamrar. Verket ej kommit till stånd, efter hvad af Taxerings-handlingarne kan synas.

100 Sk till årligt smide å 150 R:dr.

82 Sk till å 150 R:dr.

Ö f v e r d r a g .

	Ämneshamrar.	Stångjernshamrar.
Billingsfors Bruk	—	3
Bäckefors dito	1	3
Gustafsfors dito	1	2
Loviseholms dito	1	—
Katrineholms dito	—	2
Forsbacka dito	—	1
Persby dito	—	1
Hanefors dito	1	2
Hvitlanda dito	—	2
Kristinedals dito	—	2
Rådanevors dito	1	—
Öxnäs dito	1	2
Upperuds dito	1	4
Hofreströms dito	—	1
Floda dito	1	—
Summa	8	25

Således 13 stycken Bruk med 25 Stångjernshamrar.
3 stycken dito med 8 Ämneshamrar.

Anmärkning.

Der smidet icke finnes i jordeboken utsatt, har afverkningsbeloppet blifvit beräknadt för hvarje spikhammare till 80 Sk till 17 R:dr.
En kniphammare, jemte
Ett vals- och skärverk, samt
En plåthammare, hvardera till 150 Sk till.
Ämnes- och Stångjerns-priset beräknas öfverhufvud till 15 R:dr Banko pr Sk till.

Elfsborgs Läns Landskontor den 18 November 1856.

Carl Aug. Ryding.

Sammandrag öfver Mantalslångderne uti Elfsborgs Lån för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855, utvisande folkmängden vid slutet af hvarje nästföregående år, eller

	År 1851.			År 1852.			År 1853.			År 1854.			År 1855.		
	Mankön.	Qvinkön.	Summa folk-mängd.	Mankön.	Qvinkön.	Summa folk-mängd.	Mankön.	Qvinkön.	Summa folk-mängd.	Mankön.	Qvinkön.	Summa folk-mängd.	Mankön.	Qvinkön.	Summa folk-mängd.
Wenersborgs stad	1,501	1,825	3,324	1,557	1,857	3,414	1,517	1,866	3,383	1,566	1,920	3,486	1,616	1,982	3,598
Borås dito	1,249	1,457	2,706	1,241	1,463	2,704	1,215	1,457	2,672	1,220	1,517	2,737	1,279	1,570	2,849
Alingsås dito	585	799	1,384	543	788	1,331	541	776	1,317	559	799	1,358	570	816	1,386
Ulricchamns dito	815	604	1,419	752	594	1,346	720	583	1,303	689	569	1,258	697	577	1,274
Åmåls dito	584	716	1,500	675	770	1,445	645	762	1,407	660	817	1,477	688	849	1,537
Wäne, Bjerke, Flundre, Ale och Westle häradar	20,616	21,337	41,953	20,558	21,278	41,836	20,435	21,161	41,596	20,627	21,556	42,183	20,732	21,717	42,449
Kullings, Gäseneds och Ås dito	18,910	19,961	38,871	18,827	19,957	38,784	18,942	20,132	39,074	19,068	20,243	39,311	19,324	20,449	39,773
Marks, Bollebygd och Wedens dito	21,232	23,324	44,556	21,279	23,381	44,660	21,285	23,571	44,856	21,334	23,774	45,108	21,620	23,826	45,446
Redvägs och Kinds dito	19,334	21,402	40,736	19,377	21,375	40,752	19,326	21,418	40,744	19,272	21,325	40,597	19,364	21,519	40,883
Sundals, Nordals och Walbo dito	18,530	18,740	37,270	18,618	18,921	37,539	18,757	19,090	37,847	19,188	19,521	38,709	19,492	19,784	39,276
Wedbo och Tössbo dito	16,771	17,178	33,949	16,856	17,279	34,135	16,991	17,412	34,403	17,287	17,665	34,952	17,587	17,915	35,502
Summa	120,127	127,541	247,468	120,283	127,663	247,946	120,374	128,228	248,602	121,470	129,686	251,156	122,969	131,004	253,973

Folkmängden år 1855	253,973.
Deraf bosatte på Landsbygden	245,529
» i Städerna	10,644
	<u>253,973.</u>
Skattdragande Mankön	66,148
» Qvinkön	72,676
	<u>138,824</u>
Skattefrie Mankön	56,821
» Qvinkön	58,328
	<u>115,149</u>
	<u>253,973.</u>
Folktillökningen under de sistförflutne 5 åren (1851—1855) utgör	8,570.

Elfsborgs Läns Landskontor den 17 November 1856.

Carl Ryding.

Sammandrag öfver Elfsborgs Låns Markegångs-Taxor för nedanskrifne år.

	År 1851.			År 1852.			År 1853.			År 1854.			År 1855.		
En tunna hvete	13	16	—	12	32	—	16	32	—	14	—	—	22	—	—
En dito ärter	12	—	—	12	—	—	12	—	—	10	16	—	14	—	—
En dito bohvete	12	—	—	12	—	—	12	—	—	10	16	—	14	—	—
En dito vicker	7	—	—	7	—	—	7	24	—	7	32	—	14	—	—
En dito råg	12	—	—	10	—	—	13	—	—	10	32	—	15	—	—
En dito korn	9	—	—	7	—	—	9	16	—	7	40	—	10	32	—
En dito afrads- och kronotionde-span- mål	10	—	—	8	—	—	10	26	8	8	37	4	12	5	4
En dito malt	9	—	—	7	—	—	9	16	—	7	40	—	10	32	—
En dito hafra	4	32	—	3	40	—	4	32	—	5	32	—	6	32	—
En dito blandsäd, $\frac{1}{3}$ råg och $\frac{2}{3}$ hafra	7	5	4	5	42	8	7	21	4	6	18	8	9	21	4
En dito blandsäd, $\frac{1}{3}$ korn och $\frac{2}{3}$ hafra	6	5	4	4	42	8	6	10	8	6	16	—	8	—	—
Ett lispund smör	5	26	8	5	26	8	6	16	—	6	32	—	7	40	—
Ett dito torr ost	2	37	4	2	37	4	3	8	—	3	16	—	3	44	—
Ett dito färsk ost	1	18	8	1	18	8	1	28	—	1	32	—	1	46	—
Ett dito fläsk	3	—	—	3	—	—	3	8	—	3	32	—	5	—	—
Ett dito talg	5	16	—	5	16	—	5	16	—	8	16	—	8	—	—
Ett dito humble	5	16	—	5	16	—	5	16	—	6	32	—	6	32	—
En laggild ox	36	24	—	40	—	—	33	16	—	50	—	—	66	32	—
En städje-ox	18	12	—	20	—	—	16	32	—	25	—	—	33	16	—
En foder-ox	10	24	—	10	—	—	13	16	—	12	—	—	12	—	—
En ko	20	24	—	21	—	—	16	32	—	25	—	—	33	16	—
En foder-ko	8	24	—	8	—	—	11	16	—	10	—	—	10	—	—
Ett foder-svin	3	32	—	3	24	—	4	16	—	4	32	—	5	32	—
Ett får	2	36	—	2	36	—	2	24	—	3	16	—	6	32	—
Ett fårlår	—	18	8	—	18	8	—	18	—	—	24	—	1	—	—
En ogödd gås	—	40	—	—	44	—	—	40	—	1	—	—	1	16	—
En gödd gås	1	24	—	1	24	—	1	24	—	1	32	—	2	—	—
Ett höns	—	12	—	—	12	—	—	12	—	—	16	—	—	20	—
Ett tjog ägg	—	18	—	—	18	—	—	18	—	—	20	—	—	24	—
Ett lispund torra gäddor	3	24	—	3	24	—	3	24	—	3	28	—	5	—	—
Ett dito ål	3	—	—	3	—	—	3	—	—	3	16	—	3	16	—

Till Berättelsen öfver Elfsborgs Lån för åren 1851—1855.

	År 1851.	År 1852.	År 1853.	År 1854.	År 1855.
En fjerding ål	9 — —	9 — —	9 — —	10 — —	10 — —
En ål	— 8 —	— 8 —	— 8 —	— 10 —	— 10 —
En famn ved	4 — —	4 — —	4 — —	4 — —	5 16 —
En stock	— 27 4	— 30 —	— 32 —	— 32 —	1 — —
En tolt å finbladig såg skurke half- bottenbräder om 2½ tums tjocklek	6 40 —	6 32 —	7 16 —	7 16 —	8 — —
En tolt grofskurke, samtagne bräder af furu	2 2 —	2 — —	2 32 —	2 32 —	3 — —
En dito af gran	1 32 —	1 32 —	2 — —	2 — —	2 16 —
En mark ljusgarn	— 12 —	— 12 —	— 16 —	— 16 —	— 18 —
En dito lingarn	— 32 —	— 32 —	— 32 —	— 36 —	— 40 —
En aln lärft	— 12 —	— 12 —	— 12 —	— 14 —	— 14 —
En aln vadmal	— 32 —	— 32 —	— 32 —	— 36 —	— 40 —
En säck	— 40 —	— 40 —	— 40 —	— 44 —	1 — —
En skeppund näfver	6 32 —	6 32 —	6 32 —	6 32 —	8 16 —
En klofva näfver om 2 lispund	— 32 —	— 32 —	— 32 —	— 32 —	— 40 —
En ask eller åtting honung	4 36 —	4 32 —	4 32 —	4 32 —	5 — —
Ett lispund stångjern	1 — —	1 — —	1 — —	1 4 —	1 16 —
Ett jordeboks-dagsverke	— 18 —	— 20 —	— 20 —	— 24 —	— 40 —
Ett dagsverke af Örby och Fornaby rättarelag	— 18 —	— 20 —	— 20 —	— 24 —	— 40 —
Ett dränge-dagsverke	— 18 —	— 20 —	— 20 —	— 24 —	— — —
Ett plog- eller öke-dagsverke	1 16 —	1 20 —	1 24 —	1 32 —	2 — —
Ett dagsverke af Örby och Fornaby rättarelag	1 16 —	1 20 —	1 24 —	1 32 —	2 — —
Ett lispund talgljus	5 40 —	5 40 —	5 40 —	8 40 —	8 24 —
Ett skålpund gula vaxljus	1 — —	1 — —	1 — —	1 — —	1 8 —
En kanna rofolja	1 32 —	1 26 8	1 26 8	1 26 8	2 — —
En famn björkved	6 32 —	6 32 —	6 32 —	7 16 —	9 — —
En dito bokved	5 16 —	5 16 —	5 16 —	5 32 —	8 — —
En dito alved	5 16 —	5 16 —	5 16 —	5 16 —	7 — —
En dito tallved	5 — —	5 — —	5 — —	5 — —	6 16 —
En dito granved	— — —	— — —	— — —	— — —	5 16 —
En tolt timmer	7 — —	7 24 —	8 — —	8 — —	— — —
Ett lass gärdslä	— 36 —	— 36 —	— 40 —	— 40 —	— — —
Ett hundrade stör	1 — —	1 — —	1 — —	1 — —	— — —
Ett lass ved	1 16 —	1 16 —	1 16 —	1 16 —	— — —
En vapenrock	10 12 —	10 12 —	10 12 —	10 12 —	10 12 —
En kask, med tillbehör	6 18 —	6 18 —	6 18 —	6 18 —	6 18 —

	År 1851.	År 1852.	År 1853.	År 1854.	År 1855.
En svart läderhalsduk	— 16 —	— 16 —	— 16 —	— 16 —	— 16 —
Ett par klädeslångbyxor med gul passepoil	6 22 —	6 22 —	6 22 —	6 22 —	6 22 —
Ett par stibletter af svart halfkläde	— 33 —	— 33 —	— 33 —	— 33 —	— 34 —
Ett par linnebyxor (tältduks-, utan stibletter)	2 22 11	2 22 11	2 22 11	2 22 11	2 22 11
Ett par skor	2 8 —	2 8 —	2 8 —	2 32 —	2 36 4
Ett par ullstrumpor	— 32 —	— 32 —	— 32 —	— 34 —	— 34 —
En skjorta	1 12 8	1 16 —	1 12 8	1 16 —	1 16 —
En kapprock af blått vadmal	9 16 —	9 16 —	9 16 —	9 16 —	9 16 —
En kappsäck af segelduk, skinn eller väf	2 24 —	2 24 —	2 24 —	2 24 —	2 24 —
En tröja af blått vadmal	4 32 —	4 32 —	4 32 —	4 32 —	4 32 —
En väst med ärmor af dito	3 40 —	3 40 —	3 40 —	3 40 —	3 40 —
Ett par långbyxor af dito	3 40 —	3 40 —	3 40 —	3 40 —	3 40 —
En halsduk af mörkt lärft	— 18 —	— 18 —	— 18 —	— 18 —	— 18 —
En hatt	1 24 —	1 24 —	1 24 —	1 24 —	1 24 —
Ett par läderskor	1 40 —	1 40 —	1 40 —	1 40 —	1 40 —
Ett par ullstrumpor	— 32 —	— 32 —	— 32 —	— 32 —	— 32 —
En skjorta	1 16 —	1 16 —	1 16 —	1 16 —	1 16 —
En tunna råg	12 —	10 —	13 —	10 32 —	15 —
En dito korn	9 —	7 —	9 16 —	7 32 —	10 32 —
Ett lispund hö	— 12 —	— 12 —	— 26 8 —	— 20 —	— 20 —
Ett dito halm	— 6 8 —	— 6 8 —	— 12 —	— 8 —	— 8 —
Ett lass torf eller ved	— 40 —	— 40 —	— 40 —	— 40 —	— 40 —
En mark mjukt rågbröd för fångar	— 2 4 —	— 2 —	— 2 6 —	— 2 1½ —	— —
<i>En mans dagportion:</i>					
Ett och ett fjerdedels kvarter korngryn	— 2 6 —	— 2 4 —	— 2 8 —	— 2 1½ —	} — 12 —
En half mark torrt eller fem åttondelsmark salt kött	— 4 —	— 4 —	— 4 —	— 6 —	
Tvänne marker mjukt eller en och en tredjedels mark torrt rågbröd	— 4 8 —	— 4 —	— 5 —	— 4 2½ —	
<i>En hästs dygnsration:</i>					
Tre och en half kannor hafra	— 12 6 —	— 10 3 —	— 12 5 —	— 15 2 —	} — 25 2
Fem marker hö	— 3 —	— 3 —	— 6 8 —	— 5 —	
Tolf kannor hackelse	— 2 —	— 2 —	— 3 7 —	— 2 5 —	

	År 1851.	År 1852.	År 1853.	År 1854.	År 1855.
<i>Rote-vakans-afgift:</i>					
För hel soldatrote efter 25 dalers taxation	38	38	38	38	38
För helt hemman tillhörande båtsmansrotering	14 23 11 $\frac{1}{3}$	13 29 3 $\frac{1}{3}$	20 16 10	16 25 8 $\frac{2}{3}$	18 6 2

Elfsborgs Läns Landskontor den 17 November 1856.

Carl Aug. Ryding.